

COVID-19 GÜNLERİNDE “EV HALLERİ”NİN KARİKATÜRLERE YANSIMASI GÖSTERGEBİLİMSEL BİR ANALİZ

Doç. Dr. Kübra KÜÇÜKŞENİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı içinde yaşadığımız yüzyılda şahit olunan en büyük salgınlardan kabul edilen Covid-19 günlerinde zorunlu olarak daha çok birlikte vakit geçirilen “ev”de, aile içi yaşam- iletişim ve etkileşimin karikatürlere nasıl yansıdığını göstermek ve bu gösterim üzerinden ailede yaşanan sorunlara dikkat çekmede karikatür sanatının rolünü araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda 10 Mart-10 Mayıs 2020 tarihleri arasında Covid-19 pandemisinin aileye yansımalarını konu edinen, sosyal medya platformlarında paylaşılan on karikatür göstergebilimsel yöntemle analiz edilmiştir. Örneklem olarak seçilen karikatürler Barthes’in düz anlam ve yan anlam boyutunda incelenerek çözümlenmiştir. Çözümleme ile ulaşılan bulgulara göre, sosyal izolasyon sürecinde karikatürlerin aileyle ilgili temel sorun alanlarından aile içi iletişimsizlik, ailede rol paylaşımında adaletsizlik, aile içi şiddet, ailede boş zaman değerlendirme etkinlikleri gibi temalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca pandemi sürecinde zorunlu “eve kapanma”nın, birlikte geçirilen zamanı artırdığı için eşleri birbirlerine yakınlaştırdığı, eşler arasındaki muhabbeti artırdığı teması işlenmiştir. Diğer sorun alanlarında ise aile içi rol paylaşımındaki adaletsizliğin ve kadına karşı şiddetin pandemi sürecinde de devam ettiğine vurgu yapılmıştır. Karikatür toplumu yansıtır. Bu yönüyle tebessüm ettirirken düşündüren bir mizah sanatı olan karikatür aile ile ilgili sorunları daha görünür hale getirerek çözümün bir parçası olma işlevini yerine getirmektedir.

Anahtar Kavramlar: Göstergebilim, Karikatür, Covid-19 Pandemisi, Aile İçi İletişim-Etkileşim,

---

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
kubrakucuksen@erbakan.edu.tr

REFLECTION OF “HOME CONDITIONS” IN COVID-19 DAYS IN CARTOONS: A SEMIOTIC ANALYSIS

ABSTRACT

The aim of the study is to show how family life, communication and interaction reflect on cartoons in Covid-19 times, which is one of the biggest outbreaks witnessed in our century, in the “home”, where compulsory time is spent together, and to investigate the role of cartoon art in drawing attention to the problems in the family. For this purpose, ten cartoons that were shared on social media platforms between March 10 and May 10, 2020, about the reflections of Covid-19 pandemics are analyzed through semiotic method and discourse analysis. The cartoons selected as samples were analyzed through Barthes’ denotation and connotation dimensions. According to the research’s findings, it is observed that cartoons are mostly concentrated on themes such as family communication, domestic violence, injustice in family role sharing, and family leisure time activities. They also depicted that compulsory “lock in the home” in the pandemic process increased the time spent together, brought the spouses closer and increased the love and conversation between the spouses. In other problem areas, it was emphasized in the selected cartoons that injustice and domestic violence against women continued in the pandemic process. The cartoons reflects society. In this regard, cartoon, which is a humor art that makes one thinks while smiling, performs the function of being a part of the solution by making the problems about the family more apparent.

Keywords: Semiotics, Cartoon, Covid-19, Family Communication-Interaction

GİRİŞ

Ocak 2020 den beri tüm dünyanın neredeyse tek gündemi haline gelen Covid-19 salgını içinde bulunduğumuz yüzyılın şu ana kadar görülen en ciddi ve sonuçları itibariyle en tehlikeli felaketi olarak adlandırılabilir. Yüzyılımızın son çeyreğinde yaşanan gelişmeler, içinde yaşadığımız toplumun farklı adlandırmalarla anılmasına neden olmuştur. Bilgi toplumu, ağ toplumu, enformasyon toplumu gibi her biri toplumsal yapının farklı bir özelliğine vurgu yapan adlandırmaların yanısıra kullanılan bir başka kavram da “risk toplumu” kavramıdır. Alman sosyolog Ulrich Beck (1992)’in ortaya attığı bu kavram küreselleşme ile birlikte insanlığın sanayi toplumundaki sonucu öngörülebilir ve hesaplanabilir olarak kabul edilen doğal afetlerden kaynaklanan dışsal riskten, bilim ve teknolojideki ilerlemeler ve modernizasyonun yol açtığı imal edilmiş risk toplumlarına dönüştüğünü varsaymaktadır. Bu bağlamda 2019 yılı sonlarında Çin’de ortaya çıkan Covid-19 adlı virüs, -dışsal risk mi, imal edilmiş risk mi tartışmaları halâ devam etmekle birlikte- tüm dünyada başta sağlık olmak üzere ekonomiden siyasete, eğitimden kültüre sosyal yaşamın her alanında etkilerini hissettirmiştir.

DSÖ'nün hastalığı 2020 Mart ayında pandemi ilan etmesiyle birlikte tüm ülkeler önlem alma kapsamında sosyal ve kamusal alanda çeşitli düzenlemeleri hayata geçirmiştir.

Türkiye'de Mart ayı itibariyle ilk Coronavirüs vakasına rastlanması ve ilk ölümün gerçekleştiğinin açıklanmasından sonra önlemler genişletilmiş, sosyal, ekonomik, siyasi, iktisadi, idari, hukuki, askerî, dinî ve kültürel alanlarda birçok önemli etkilere ve sonuçlara neden olan radikal kararlar alınmıştır. Yapılan düzenlemelerle İlk öğretimden üniversitelere tüm eğitim kurumlarında örgün eğitim askıya alınırken, restoran, cafe, müze, dersane, kurs, alışveriş merkezleri vb. beşeri etkinliklerin gerçekleştirildiği tüm sosyal alanlar kapatılmıştır. Salgının yayılmasını önleme amacıyla 65 yaş üstü ve 20 yaş altı bireylere sokağa çıkma yasağı getirilirken “hayat eve sığar”, “evde hayat var” sloganlarıyla orta yaş grubuna da zorunlu olmadıkça sokağa çıkmamaları kendilerini sosyal izolasyona almaları önerilmiştir. Bu “eve kapanma” durumu gündelik hayatın her alanında bireysel toplumsal iletişim ve etkileşim ağlarında pek çok değişim ve dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu değişimden en fazla etkilenen kurumların başında aile kurumu gelmektedir.

Toplumlardaki değişime paralel olarak ailenin işlevlerinde de önemli değişiklikler yaşanmakla birlikte, ailenin görevleri üç başlık altında toplanmaktadır (Aksaray, 2018, s.7) İlki yaşamsal gereksinimlerinin karşılanmasına yönelik temel ihtiyaçlarının karşılanması, ikincisi aile fertlerinin sosyal psikolojik gelişimlerini destekleyecek gelişimsel görevler, üçüncüsü de hastalık, iş kaybı ekonomik sorunlar gibi kriz dönemlerinde aile bütünlüğüne yönelik tehdit karşısında destek sağlama ve korumaya yönelik görevlerdir. Sağlıklı ailelerde bu görevlerin yerine getirilmesi aile kurumunun toplumsal işlevselliği açısından son derece önemlidir. Çünkü bireyin, öz saygı, kişilik ve kimlik kazanması ile birlikte sosyal beceriler geliştirerek topluma adaptasyon süreci bu sayede mümkün hale gelmektedir.

Aile kurumu aslında bir iletişim ve etkileşim sistemidir. Sağlıklı bir aile en başta eşlerin sağlıklı iletişim ve etkileşim içerisinde olmaları ve birbirleriyle daha nitelikli zaman geçirmeleriyle mümkündür. Sözün yanı sıra beden dili, davranış ve tavırlarla duygu ve düşüncelerin açık ve doğru olarak iletilmesi ile oluşturulan sağlıklı iletişim eşlerin birbirlerine daha yakın olmalarını sağlar (Özgüven, 2014, s.73-84). Bu yakınlık sayesinde “ev”ler “bireylere menfaatsiz, hesapsız, maskesiz, sadece kendi olmanın huzurunu sunan “yuva”lara (Sayar, 2017) dönüşür.

Günümüzde hızlı yaşam ve yoğun iş tempoları, boş zaman değerlendirme faaliyetlerinin ev dışı alanlara kayması aile ile birlikte geçirilen zamanları kısıtlamakta, bireyler yalnızca akşam bir araya gelebilmektedir. Ancak evlerin her tür duygusal paylaşım ve dayanışmadan yoksun ayrı ayrı yan yana yaşanılabilen mekanlar haline gelerek anlamının boşalması yani “yuva” olamaması aynı ortamda bulunan fakat iletişim kurmadan yaşayan aile tiplerini ortaya çıkarmıştır (Güleç, 2018, s.107)

Bu çalışmada sokağa çıkma kısıtlamasıyla birlikte bir arada daha çok vakit geçirmek zorunda kalan ailelerde yaşanan olumlu veya olumsuz değişimler, aile içi rollerdeki farklılaşma ve aile içi iletişimin karikatürlere yansımaları ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı Covid-19 süreci karantina günlerinde aile sorunlarının karikatürlere nasıl yansıdığını ortaya koymaktır. Toplumsal değişim sürecinin aileyi nasıl etkilediğini göstermek aynı zamanda değişimin niteliği ve niceliğini de göstermektedir (Dikeçligil, 2012, s. 43). Bu amaç doğrultusunda 15 Mart-10 Mayıs tarihleri arasında çeşitli sosyal medya platformlarında dolaşıma giren örneklemi temsil yeteneğine sahip 10 karikatür göstergebilim metoduyla analiz edilmiştir.

Karikatür bir mizah sanatıdır fakat bu işlevi dışında toplumsal sorunların en etkili bir biçimde yansıtılabildiği bir araçtır (Çeviker, 1997). Az içerik ile çok şey anlatma sanatı olarak da tanımlanabilen karikatür yazı ile sayfalarca anlatılabilecek bir durumu kısa ve öz olarak çok daha etkili bir şekilde yansıtabilmektedir (Ross,1974, s. 285). Bu nedenle Özer (1994) karikatürün mizahın yanı sıra kullanıldığı amaca göre, “politik amaçla kullanılırsa güçlü bir silah, pazarlama için kullanılırsa satış ve reklam unsuru ve eğitim için kullanılırsa etkili bir materyal” olabileceğini belirtmektedir. Vereceği mesajı daha görünür kılmak için abartma sanatını etkin bir şekilde kullanan karikatür bu yönüyle toplumsal hayatta çok fark edilmeyen sorunları büyütürken dikkat çekmekte gözün görebileceği bir hale getirmektedir (Bergson, 2006, s. 22).

Bu bağlamda Covid-19 günlerinde ev içi aile ile ilgili karikatürlerle verilen mesajın aile içi iletişim sorunlarını görünür kılmada ne gibi katkılarının olduğu araştırmanın odak noktasını oluşturmaktadır.

Amaç ve Araştırmanın Problemi

Bu çalışmanın amacı, Covid-19 günlerinde zorunlu olarak daha çok birlikte vakit geçirilen “ev”de, aile içi yaşam- iletişim ve etkileşimin karikatürlere nasıl yansıdığını göstermek ve bu gösterim üzerinden ailede yaşanan sorunlara dikkat çekmede karikatür sanatının rolünü araştırmaktır. Bu amaç doğrultusunda Covid-19 günlerinde ailenin yaşadığı temel sorunların neler olduğu ve bu sorunların karikatürlerde nasıl temsil edildiği araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1. METODOLOJİ

Bu çalışmada Covid-19 sosyal hayat kısıtlama sürecinde çoğunlukla sosyal medya üzerinden üretilen ve paylaşılan aile ile ilgili karikatürlerin çözümlemesi yapılmıştır. Görünenin arkasında görünmeyen veya söylenenin dışında söylenmeyene de ulaşabilme ve anlamlandırabilmek için söylem analizi ve göstergebilimsel yöntem tercih edilmiştir.

1.1. Söylem Analizi: Genellikle güç ilişkileri veya cinsiyet ilişkilerine ve teorik temellerini yapısalcılık, post-yapısalcılık, post-modernizm ve hermeneutik’ten alan (Çelik, Ekşi, 2013, s. 99) söylem analizi hem dilbilim hem de göstergebilimin tekniklerini kullanan bir yaklaşımdır (Van Dijk, 2002, s.109).

İnsan deneyimlerini yansıtan söylem analizi söylem tarafından kurulan insani deneyimin herhangi bir parçasıyla ilgili olabildiği gibi, kelimeler ve anlamları kim tarafından nerede niçin kullanıldıklarına göre de değişebilmektedir (Punch, 2014, s.216). Bu yönüyle söylem analizi çok boyutlu, çok fonksiyonlu, tarihsel ve eleştirel bir analiz modelidir (Sözen, 1999).

1.2. Göstergebilim: Dilbilimsel çalışmalarından etkilenerek anlamın üretilme süreçlerini ortaya çıkarmakla uğraşan (Sivas, 2012: 528) göstergebilim "insanın insan için ve dünyanın insan için taşıdığı anlamları" araştıran bir bilimsel tasarı (Rifat, 2009, s.7) olarak tanımlanmaktadır. Göstergebilim sözel veya görsel metinleri yani göstergeleri oluşturan ve onları yöneten sistemi ortaya çıkararak, anlamın nasıl oluştuğu ve gerçekliğin nasıl sunulduğunu ortaya çıkarmaktadır (Yaylagül, 2015, s.18) Barthes Göstergebilimin ilkelerini dört başlık altında toplamaktadır (Barthes, 2012, s.29). Bunlar: Dil ve söz, gösterilen ve gösteren, dizim ve dizge, düz anlam ve yan anlamdır. Dil ve söz birbirinden ayrıdır fakat diyalektik bir ilişki ile birbirini tamamlamaktadır. Düz anlam, herkes tarafından kabul gören evrensel anlamını içermektedir. Yan anlam ise metin veya görsel içerisinde saklı kalan içerisinde metaforik anlamlarda barındıran ve insanların yorumlamaları ile ortaya çıkan anlamı ifade etmektedir. (Barthes, 2017, s. 93). Göstergebilime göre okur yani mesaja muhatap olan kendi birikimini kültürel donanımını değer ve tecrübelerini anlamlandırma sürecine taşıyarak metnin okunmasında aktif ve işlevsel bir konuma sahiptir (Fiske, 2003, s.663). Göstergebilimsel çözümlemede amaç göstergenin ifade ettiği kodların çerçevesinde onun gönderme yaptığı temel söylemin anlaşılmasıdır (Firat, 2018, s. 125) . Anlam okurun yeniden anlamlandırmasıyla yazarın kast ettiği farklı bir anlam kazanır (Bircan 2015, s.39). Bu nedenle Barthes'a (2013)göre, metni yaratan okurdur.

1.3. Örneklem: Çalışmanın örneklemi amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir (Yıldırım, Şimşek, 2016, s. 122). Bu çalışmada örneklemi oluşturan karikatürlerin seçilmesinde Covid-19 sosyal izalasyon sürecinde aile içi iletişim ve etkileşim sorunlarına dikkat çekmesi ölçüt olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de Covid-19 pandemisinin aileye yansımalarını konu edinen 21 Mart - 10 Mayıs 2020 tarihleri arasında sosyal medya platformlarında kullanıcılar tarafından paylaşılan on karikatür çalışmanın örneklemi oluşturmaktadır.

1.4. Verilerin Analizi:

Çalışmanın bu bölümünde örneklem olarak seçilen karikatürler Barthes’ın düzanlam (dénotation) ve yan anlam (connotation) boyutunda göstergebilimsel analiz metoduna tabi tutularak çözümlenmiştir.

2. BULGULAR

Bu bölümde sosyal medya platformlarında paylaşılan aile ile ilgili karikatürler gösterge bilimsel yöntemle çözümlenecektir. Çözümlemede Barthes (2012) ın geliştirmiş olduğu görsel metinlerin analizinde kullanılan göstergebilim yöntemi esas alınmıştır.

Barthesin çözümleme şeması:

Gösteren (Görsel imge) + Gösterilen (Anlam) → Göstergebilim (Gösteren ve gösterilen arasındaki ilişki);

Gösterge (Gösteren ve gösterilenin birlikte ne anlam ifade ettiği) kavramlarından oluşmaktadır.

Karikatür 1

Gösterge: Aile karikatürü

Gösteren: Kilolu, orta yaş üzeri, elinde çay bardağı olan bir erkek ve yine kilolu orta yaş üzeri elinde bıçakla meyve soyan bir kadın, kanepede, sehpa, sehpanın üzerinde erkeğin ulaşabileceği mesafede telefon, metin

Gösterilen: Aile içi iletişim, paylaşım, sakinlik, huzur.

Çözümleme: Karikatürün düz anlamına bakıldığında aynı kanepede oturan bir erkek kadına “sevdim seni, aslında iyi biriyymişsin lan” demektedir. Yan anlamına bakıldığında bu kadın ve erkeğin aslında karı koca olduğu, erkeğin bu zamana kadar aynı evde bir yabancı gibi yaşadığı, evde çok vakit geçirmede olduğu, duygularını ifade etmediği anlaşılmaktadır. Yaşanan süreçte evde daha çok vakit geçirmesiyle eşiyile sözel ve yüz yüze iletişim kurmaya başlamıştır ve bu durumdan da hoşnut olduğu anlaşılmaktadır. Gösterende televizyon gibi iletişim araçlarının olmaması, karşılıklı sağlıklı bir iletişim olduğunu göstermektedir. Erkeğin elinde çay bardağı olması, kadının meyve soyması mutlu aile tablolarında akşam sohbetlerini, yuva sıcaklığını yansıtmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisine bakıldığında birlikte geçirilen zaman ve sağlıklı bir iletişim, eşleri birbirlerine yaklaştırmakta, eşler arasındaki muhabbeti artırmakta ve aile üyelerinin birbirlerine karşı sevgi-saygı bağlarının varlığı aile yapısının temelini güçlendirmektedir.

Karikatür 2

Gösterge: Aile karikatürü

Gösteren: Bir çocuk, orta yaş üzeri bir erkek, daha genç görünümlü bir kadın, yarı açık kapı,

Gösterilen: Aile içi iletişim yetersizliği, erkeğin sorumsuzluğu, şaşkınlık

Çözümleme: Karikatür düz anlamda kapıdan içeriye yeni giren erkeği çocuk tanımamakta, annesine bu kim diye sormaktadır. Bu soru ile erkek ne cevap vereceğini bilemeyip susarken annesi “o senin baban Ali, Korona virüsü nedeniyle kahvehaneler kapanınca ortaya çıktı” demektedir. Yan anlam erkeğin o zamana kadar kahvehane alışkanlığı nedeniyle ailesini ihmal ettiğini, çocukla hiç ilgilenmediğini, aile içinde baba statüsünün gerektirdiği rol ve sorumlulukları tam olarak yerine getirmediğini anlatmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisine bakıldığında boş zaman değerlendirme etkinliklerini aile ile değil de kendi kişisel zevklerine göre yapan erkeklerin aile sorumluluğu taşımaktan uzak olduğu, ev işlerinin yanı sıra çocuğun sorumluluğunun da tamamen kadına bırakıldığı, kadının hem anne hem de baba rolünü üstlenmek durumunda kaldığı görülmektedir. Ailenin yapısal unsurlarının ve işlevlerinin sağlıklı işletilebilmesi aile üyelerinin statü ve rollerinin belirgin olmasına ve her bir üyenin kendi statü konumlarının gereklerini yerine getirmesine bağlıdır. Aile içi statü ve rollerin belirsizleştiği, rol kayıplarının veya çatışmalarının yaşandığı durumlarda aile bütünlüğü çeşitli risklerle tehdit edilmekte bu riskler giderilemediğinde aile dağılmaktadır.

Karikatür 3

Gösterge: Aile Karikatürü

Gösteren: Kadın, erkek, kanepa, sehpa, sehpanın üzerinde abajur, sigara, metin.

Gösterilen: Ailede gereksiz ve mesnedsiz tartışmalar, güç ve otorite ilişkilerinde değişim

Çözümleme: Karikatürün düz anlamı kadın ve erkek bir kanepenin üzerinde oturmakta erkeğin canı sıkkın hafif somurtarak ve yan yan kadına bakmakta. Kadın “len Mahmut hadi kavga etsene, edemezsin tabi gidecek yerin yok” diyerek erkeği kızdırtmaktadır. Yan anlamına bakıldığında aslında karı koca olan bu çiftin erkeğin kahve vb. alışkanlıkları nedeniyle evde durmadığı, dışarda zaman geçirdiği, evden ayrılmasını meşrulaştırmak için de sürekli mesnedsiz kavga çıkardığı anlaşılmaktadır. Erkeğin suskun oturuşu karşısında kadın geçmişte çıkardığı kavgaların haksız olduğunu yüzüne vurmakta o zaman belki de suskun kalmasının acısını şimdi çıkarmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisine bakıldığında; tedbir amaçlı tüm alışveriş merkezleri ve kafe kahve gibi mekanların kapatılması eski alışkanlıkların ve aile içi güç hiyerarşisinin değişmesine neden olmuştur. Normal zamanlarda ikincil konumda olan kadınların ellerine fırsat geçtiğinde “rövanş alma “ denilebilecek iletişim tarzından kaçınmadıklarını göstermektedir.

Karikatür 4

Gösterge: Aile karikatürü

Gösteren : Bir Erkek, Kadın, çocuk, koltuk, sehpa abajur, metin

Gösterilen: Aile içi rol dağılımında adaletsizlik, sorumluluk, tükenmişlik, toplumsal cinsiyet rollerine göre evin her türlü iş yükünün kadının üzerinde olması ve bu durumun kadınları mutsuz etmesi

Çözümleme: Düz anlama bakıldığında kanepeye uzanmış bir adam bir yandan maç seyredirken bir yandan da akşama hangi yemek var diye kadına sormakta, kanepenin üzerinde oynayan bir çocuk annesinden su istemektedir. Kadın mutsuz bir şekilde “tebeşir tozu içip karantinaya mı girsem acaba “ diye içinden geçirmektedir.

Yan anlama bakıldığında Covid-19'un belirtilerinden biri yüksek ateştir. Kadın tebeşir tozu ile ateşini yükselterek ev ortamından uzaklaşmak istemektedir. Kadının üzerinde mutfak önlüğünün olması yeni mutfaktan, yemek yapma bulaşık yıkama işlerinden geldiği anlaşılmakta. Erkek elinde kumanda keyifli rahat bir şekilde uzanıp maç seyretmekte ev içi işlerde herhangi bir sorumluluk almamaktadır. Aynı zamanda çocuk bakımı da kadının üzerindedir. Çocuk suyu yatan babasından değil yeni oturan annesinden istemektedir. Bu durum kadını canından bezdirmiştir. Kısa süre de olsa karantinaya girmek (dinlenmek) istemektedir.

Gösteren gösterilen ilişkisi; ailede ilişkiler, cinsiyete dayalı işbölümü üzerine kurulan kadın ve erkeğin rol ve sorumlulukları aracılığıyla belirlenmektedir. Ev işleri kültürel olarak kadının doğal görevi olarak tanımlanmakta, çoğunlukla bu işler ücretsiz olarak kadınlar tarafından yapılmaktadır. Ev işleri ve çocuk bakımının kadının asli görevi olarak kabul edilmesi, erkeğin bu alanlarda sorumluluk almamasına neden olmakta, bu durum kadınların daha çok yıpranmasına yol açmaktadır. Aile içindeki ilişkiler ağının eşitlik düzleminde gerçekleşmemesi ve bu eşitsizliğin ataerkil sistem tarafından meşrulaştırılması ailenin sağlıklı işleyişini sarsmaktadır. Türkiye'de aile ile ilgili yapılan pek çok akademik çalışmada özellikle kadınlar tarafından dile getirilen boşanma sebepleri arasında erkeklerin aile içi sorumlulukları üstlenmemesi, kadının ev ve çocuklarla ilgili alanlarda yalnız bırakılmaları ve bu ağır yükün altından tükenip ezildikleri görülmektedir. Aile temellerinin sürdürülebilmesinde aile içi rollerde eşitlik hakça dağılım ilkesinin önemi karikatürde işlenen tema üzerinden bir kez daha vurgulanmaktadır.

Kariktür 5

Gösterge : Aile karikatürü

Gösteren : Kadın, erkek, çocuk, koltuk, meyve tabağı, halı, metin

Gösterilen: Gündelik yaşam pratiklerinde değişim, iletişim, şaşkınlık

Çözümleme: Karikatürün düz anlamı, erkek çocukla karısına meyve tabağı göndermekte, bir yandan da ne zaman açılacak bu pavyonlar” diye söylenmektedir. Oturduğu koltukta örgü ören kadın çocuğun “babam sana meyve tabağı yolladı” sözüne “evde dura dura şaşırıldı iyice” diye karşılık vermektedir. Yan anlama bakıldığında Covid-19 sürecinden önce erkeğin pavyon alışkanlığı olduğu, orada kur yapmak istediği kadınlara çeşitli ikramlar gönderdiği, eski alışkanlığını evde kalma sürecinde eşine yönlendirdiği ancak kadının tepkisinden eşine şimdiye kadar böyle bir jest yapmadığı anlaşılmaktadır. Kadının yüz ifadesi ve söylediği “evde dura dura şaşırıldı iyice “ cümlesinden bu ikramdan memnun olmak yerine kendisine pavyon kadınları gibi muamele edilmesinden hoşlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu süreci kadın zaten evde olduğu için her zamanki yaşam pratikleri ve hobileriyle örgü örerek rahat bir şekilde evde geçirmektedir.

Gösteren gösterilen ilişkisi Türk toplumunda sıklıkla kullanılan “kadının yeri evidir” argümanının sosyal kısıtlamaların olduğu bu dönemde kadınların yaşamlarında değişen bir şey olmadığı ama erkeklerin alışkanlıklarında değişimi getirdiği ve erkeklerin uyumda daha çok zorlandıklarını ortaya koymaktadır.

Karikatür 6

Gösterge : Aile fotoğrafı

Gösteren : Elinde silah olan bir adam, masa, iki çocuk, kadın, çay bardakları

Gösterilen : Ailede erkeğin tahakkümü, otoritesi, şiddet eğilimi, korku

Çözümleme : Karikatürün düz anlamı dışarı çıkmadığı için evde canı sıkılan bir adamın vakit geçirmek için karısının başı üzerine elma koyarak atış denemesi yapmak istemektedir. Gerçek tabanca ile annelerinin hedef alındığını gören çocuklar korkuyla annelerine sarılmıştır. Erkek bu tehlikeli aktivitesini “evde canım sıkılıyor Neriman” diyerek sonuçlarını düşünmeden meşrulaştırmak istemektedir.

Yan anlamı evde vakit geçirme alışkanlığı olmayan erkeğin eve uyum sağlayamadığı, bu süreçte bunaldığını göstermektedir. Kadının ağzının evin içinde maskeli olması virüsten korunmadan ziyade, konuşma, karşı çıkma özgürlüğünün olmadığı anlamına gelebileceği gibi bağırması veya yardım istemesinin engellenmesi için kapatıldığı anlamını da çağrıştırmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisine bakıldığında, kadına karşı şiddetin en ağır boyutu olan “kadın cinayetleri”ne işaret edilmektedir. Son yıllarda artan kadın cinayetlerinde fail çoğunlukla kadının aynı evi paylaştığı kocası, sevgilisi veya boşandığı eski eşidir. Öldürme nedenlerinin başında “kadının boşanma veya ayrılma isteği ilk sıralarda yer almaktadır. Ancak bu cinayetler o kadar sıradanlaşmıştır ki neredeyse erkek evde can sıkıntısını gidermek için yapacağı bir etkinlikle bile (hedefi tutturamama gibi kazara da olsa) kadının ölümüne sebep olabilmektedir.

Aile içi şiddet sadece şiddetin ana öznesi konumunda olan kadınları değil çocukları da olumsuz etkilemekte, çocukların ruhsal gelişimleri üzerinde örseleyici izler bırakmaktadır. Türk aile yapısında da aşılmayan bir problem olarak karşımıza çıkan şiddet aile üyelerinin bireysel mağduriyetlerine paralel olarak aile bütünlüğüne de yıkıcı bir etki de bulunmaktadır.

Karikatür 7

Gösterge : Aile karikatürü

Gösteren: Kadın, erkek, genç kız, ergen erkek, erkek çocuk, televizyon, koltuk, kanepeler, kanepe, metin

Gösterilen: Hapsedilmişlik, tutsaklık algısı, kaygı, iletişimsizlik

Çözümleme: Düz anlama bakıldığında Covid-19 sürecinde evde izolasyon sürecinde olan aile fertlerinin her birinin ayrı bir aktivite içinde buldukları ancak bu aktivitelerin ortak yanının Covid-19 sürecine işaret ettiği görülmektedir. Yan anlamları metinler yorumlandığında daha çok ortaya çıkmaktadır. Covid-19 sürecinde eve kapanma zorunluluğunun bireylerde hapsedilmişlik, tutsaklık algısı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Kadının kadın mahkumların en fazla yaptıkları etkinliklerden olan boncuktan kuş yapıp ziyaretlerine gelen olursa vereceğini söylemesi tutsaklık algısını role dönüştürüp içselleştirdiğini göstermektedir.

Aynı şekilde ailenin diğer fertleri de durumlarını mahkumların dilini kullanarak ifade etmekte, erkek “avlude volta atar “gibi elinde tesbih odayı adımlamakta, büyük olan erkek çocuk “dışarda mevsim baharmış” türküsünü söylemekte, kız da tamamen gerçeklik algısıyla “Allah kurtarsın abi” diye cevap vermektedir. Aynı ortamda olmalarına rağmen birbirleriyle ortak bir iletişim ve etkileşim halinde olmamaları yan yana ama yabancı gibi, kalabalıkta yalnız yaşayan, bireyselleşmenin yoğun olduğu aile yapısını anlatmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisinin anlamlandırıldığında; bu karikatür günümüz aile yapısında aşırı bireyselleşmeye vurgu yapmaktadır. Ev sadece ihtiyaçların karşılandığı bir mahal değil aynı zamanda *deruni ve ruhi bir muhabbetin yaşandığı bir mekândır* (Ökten, 2020). Aile üyeleri belirli bir risk karşısında sağlıklı bir iletişim ağı kuramadıklarında kendi içlerine çekilmekte, ve sorunla tek başına yüzleşmek zorunda kalmaktadır.

Toplumsal sorun ve travma dönemlerinde aile içinde üyelerin birbirlerine sağlayacakları sosyal destekle süreç daha rahat atlatılabilir ve bu durum aileyi daha da güçlendirebilir.

Karikatür 8

Gösterge: Aile Karikatürü

Gösteren: Erkek, kadın, kanep, çiçek, metin

Gösterilen : İletişimsizlik, mutsuzluk, yabancılaşma

Çözümleme: Düz anlamda bir kadın ve erkeğin iletişim problemi olduğu, birbirlerini anlamadıkları görülmekte bu durum metinde “üç günde kavga edecek bile bi şeyimiz kalmadı” cümlesiyle de ifade edilmektedir. Yan anlamı ise aslında karı-koca oldukları anlaşılan bu çiftin problem yaşadıkları, Covid-19 süreci nedeniyle evde oldukları süre boyunca tartıştıkları, küs oldukları, duygu düşünce ve davranışta ortak bir paylaşımlarının olmadığı görülmektedir.

Gösteren gösterilen ilişkisi anlamlandırıldığında; sağlıklı evlilik hiç çatışma olmaması anlamına gelmemektedir. Her ailede çatışma kaçınılmaz olduğu için çatışmasız bir ortam yaratmak mümkün değildir. Bu yüzden çatışmanın düzenlenmesi gerekmektedir. Ailede tartışmayan, duygu ve düşüncelerini birbirlerine açıkça ifade edemeyen ve kavga edemeyen fertler birbirlerine karşı yabancılaşır, eşler arasındaki ilişki zorunlu bir ilişkiye dönüşmeye başlar

(Özgüven 2014, s. 115). Eğer ailede farklı kişilik özellikleri ve farklı tercihler olmasına rağmen çatışma çıkmıyorsa bu durumda ya eşlerden biri tamamen diğerinin kontrolüne girmiştir ya da ortak paylaşılacak bir şey kalmadığı için eşler birbirine yabancılaşmıştır. Bu karikatür de bu soruna dikkat çekmektedir.

Karikatür 9

Gösterge: Aile karikatürü

Gösteren: Kadın erkek, genç kız, çocuk, okey oyunu, masa, sandalye, metin

Gösterilen: Kaygı, otorite, güç ilişkileri

Çözümleme: Karikatürün düz anlamı biri çocuk genç kız bir erkek ve bir kadından oluşan dört kişi masa etrafında oturmuş önlerindeki bir şeyle meşgul olduğunu göstermektedir. Metinde bunun, erkeğin normal zamanlarda kahvede arkadaşlarıyla oynadığı bir oyun olduğu, salgın nedeniyle kahveye gidemediği anlatılmaktadır. Yan anlama bakıldığında, evde otorite figürünün erkek olduğu, kahve ve okey alışkanlığının olduğu kahveye gidemediği için aile fertleriyle okey oynamak istediği anlatılmaktadır. Ancak aile fertleri bu oyunu “baba”nın zoruyla oynamaktadır. Baba rolündeki erkek, aslında birlikte hoşça vakit geçirmek için değerlendirilebilecek bir oyun aktivitesini bile “oynayın lan! Salgın var diye kahveye çıkamadım zaten” şeklinde sert bir emir cümlesiyle ifade etmekte, kahveye çıkamamanın yarattığı huzursuzluğu ve gerginliği ailesinden çıkarmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisine bakıldığında şunlar söylenebilir. Boş zaman kavramı gün içerisinde zorunlu olarak yerine getirilen iş dışındaki etkinlikleri kapsamaktadır. Günümüzde ailenin işlevlerinden sayılan boş zaman aktivitelerin planlaması, aile içi ilişkileri de güçlendirmektedir. Fakat ataerkil aile yapısında ailedeki diğer fertlerin kendi istek ve düşüncelerini ifade etme ve uygulamada özgürlükleri olmadığı gibi, herhangi bir etkinlik veya faaliyet için görüşleri de alınmamaktadır. Karikatür bu gerçekliği ortaya koymaktadır.

Karikatür 10

Gösterge: Aile Karikatürü

Gösteren: Kadın döven bir erkek, kadın, çocuk, dağınık ev, televizyon, kırık sandalye, metin

Gösterilen: Aile içi şiddet, travma,

Çözümleme: Karikatürün düz anlamı çocuğunun yanında eşine şiddet uygulayan bir erkeği betimlemektedir. O sırada televizyonda “uzmanlardan koronavirüs uyarısı. Önümüzdeki iki hafta çok sert geçecek” haberi geçilmektedir. Kocasından dayak yiyen kadın “bizde yıllardır çok sert geçiyor” diyerek haber metnine göndermede bulunmaktadır. Üst yazı olan metinde de “karantina günlerinde aile içi şiddetin yüzde 38,2 arttığı” bilgisi verilmektedir. Yan anlam; kadının yıllardır sistematik olarak şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır ve evde kendisine yardım edebilecek tek kişi şiddet karşısında anneden daha savunmasız olan çocuktur. Çocuk kendi gücü nispetinde babasına engel olmaya çalışmakta, eşler arasındaki geçimsizlik veya şiddet vakalarında ağır bir hakem rolüne girmekte çoğu kez de aile içi şiddetin mağduru haline gelebilmektedir. Otorite ve güç ilişkilerinde önde olan erkeğin fiziksel olarak da güçlü gösterilmesi erkeğin aile içi ilişkilerde hiyerarşik olarak doğal bir üstünlüğe sahipmiş algısı uyandırmaktadır.

Gösteren gösterilen ilişkisi birlikte değerlendirildiğinde bu karikatür aile içi şiddete dikkat çekmektedir. Medyada aile içi kadına yönelik şiddetin Covid-19 sürecinde, erkeklerin evde kalma sürelerinin artmasıyla doğru orantılı olarak arttığı iddia edilmektedir. Modern çekirdek ailenin geleneksel geniş aile ve akrabalık sisteminin sahip olduğu sosyal - psikolojik destek ağlarından yoksun olması bireyleri zor zamanlarında yalnız bırakmaktadır. Karikatürde fiziksel şiddete maruz kalan kadının bağırması, yardım istememesi Türk toplumunda atasözlerine de sirayet eden “karısı değil mi, erkek döver de sever de”, “dört duvar sır örtüsü” anlayışının kadının şiddet görmesini meşrulaştıran bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu anlayış aile içi şiddetin açığa çıkmasını ve görünürlüğü engellemektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Tüm dünyayı sarsan bir pandemi olarak Covid-19 virüsü nedeniyle, Türkiye’de ilk ölümün gerçekleştiği 15 Mart 2020 itibariyle devlet ve toplumun tüm katmanlarında tedbir bağlamında önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu önlem çerçevesinde önce 65 yaş üzeri, sonra 20 yaş altı nüfus sokağa çıkma kısıtlaması getirilmiş, Nisan ayı itibariyle de hafta sonları ve tatil günleri nüfusun tamamını kapsayacak şekilde kısıtlama genişletilmiştir. Bu kısıtlamanın toplumun tüm katmanlarında sosyolojik ve psikolojik açıdan değerlendirilebilecek yansımaları olmuştur. Bu çalışmada aile bireylerinin zorunlu olarak daha çok bir arada bulunduğu pandemi sürecinde aile içi ilişkilerin karikatürlere nasıl yansıdığı araştırılmıştır.

Toplumun en küçük etkileşim birimi olan aile bireyin beslenme barınma, üreme gibi temel beşeri ihtiyaçlarını birinci elden karşılayan, sosyal ve psikolojik her türlü desteği yine birinci elden sunan toplumsal bir kurumdur. Bu nedenle aile, *beşeri toplumun ve yönetimin nihai temeli, özgür bir toplumun hakiki dayanağı* (Fleming 1990 s.13) olarak tanımlanmaktadır. Diğer toplumsal kurumlar gibi aile kurumunun da bir takım kendine özgü işlevleri vardır. Bu işlevlerin birinde meydana gelen olumlu ya da olumsuz bir değişim diğer işlevleri de etkilemektedir (Dikeçligil, 2012, s. 43) Biyolojik, sosyal, ekonomik, psikolojik işlevlerin yerine getirildiği sağlıklı aileler bireylerin kendilerini önemli ve değerli hissetmelerini sağlamakta, aidiyet ve bağlılık duygusunu geliştirmektedir. İletişim ve etkileşimin sağlıklı olduğu aileler gelişimsel değişikliklere kolay uyum sağlamakta, bir arada daha çok vakit geçirmekten de mutluluk ve haz duymaktadır. Ancak sağlıklı bir ilişki ve etkileşim ağını oturtamayan aileler birey için her türlü sorunun kaynağı olabilmektedir.

Türkiye’de tarihsel süreçte yaşanan her türlü toplumsal sorun bazen hicivle sözel, bazen karikatür gibi sanatsal çizgisel mizah ve iletişim türleriyle dile getirilmiş, toplumsal duyarlılık ve farkındalık için dikkat çekilmiştir. Mizah, özellikle sıkıntılı dönemlerde bireysel ve toplumsal gerginliklerin azalmasına aracı olabilmektedir.

Toplumun gerçekliklerinden üretilen bir mizah sanatı olan karikatürün amacı ikna etmek, eğitmek, öğretmek, tutum değişikliğine neden olmak, eğlendirmek, eleştirmek ya da politikleştirmektir (Kurultay ve Peksevgen, 2015, s.154). Bu yönüyle karikatür sosyal ve politik eleştiri aracı niteliği taşımakta (Tekiner, 2010, s.133), sosyal sorunları daha görünür hale getirerek çözümün bir parçası olma işlevini yerine getirmektedir.

Bu çalışmada incelenen karikatürlerin aileyle ilgili temel sorun alanlarından aile içi iletişimsizlik, ailede rol paylaşımında adaletsizlik, aile içi şiddet, ailede boş zaman değerlendirme etkinlikleri gibi temalarda yoğunlaştığı görülmektedir. Aile içi problemlerin başında iletişim(sizlik) sorunu gelmektedir. Pandemi öncesi dönemlerde özellikle erkeklerin kahve, kafe benzeri alışkanlıkları nedeniyle eşlerine yeterli zaman ayırmadıkları, karikatürlerde eleştirel olarak ortaya konmuştur. Covid-19 kısıtlama sürecinde aile içi iletişim ve etkileşim arttığı için ailenin olumlu yönde etkilendiği söylenebilir. Birlikte geçirilen kaliteli zaman eşler arasındaki sevgi ve muhabbeti güçlendirmektedir.

Bu süreçte Bozkurt (2020)'un Google anket üzerinden gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların %54,52'si aile bağlarının güçlendiğini belirtmiştir. Aynı çalışmada bu süreçte “aile içi iletişim sorunlarım arttı” ifadesine katılımcıların % 63,71'i “ katılmıyorum” cevabını vermiş, “katılıyorum” cevabını verenlerin oranı %17,32 de kalmıştır.

Karikatürlerin dikkat çektiği bir başka alan, toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan aile içi rol paylaşımının adaletsizliğidir. Kadın için öngörülen geleneksel rollerin başında çocuk doğurma ve büyütme, eş ve çocukların ihtiyaçlarını karşılama, evin düzenini sağlama, ev işlerinden sorumlu olma, iş hayatında pasif olma gelmektedir. Geleneksel anlayışa göre bu işler doğal olarak kadın olmanın bir parçası ve kadınların gönüllü olarak yaptıkları işlerdi, Erkek için önerilen geleneksel roller ise ev dışında çalışma, evin geçiminden sorumlu olma, aile için zorluklarla mücadele etme, maddi kaynakların kontrolü vb.dir. (Budak, Küçükşen 2018, s.563). Ev işleri aksatılmadığı sürece fark edilmeyen, maddi karşılığı olmayan işlerdir. Dolayısıyla “çalışma” ve “meslek” tanımına girmemektedir. Ev işleri ücret karşılığında piyasadan talep edildiğinde değeri varken, evli kadın tarafından yerine getirildiğinde değeri yoktur (Delphy, 1999, s. 83). Halbuki Türkiye’de yapılan bir araştırmada 2006 yılı için ev içi üretimde sarf edilen emeğin değerinin en az aynı yılın millî gelirinin %24’ü ile %45’i arasında olduğu, bu faaliyetlerde kadınların payının %79 ile %86 arasında değiştiği ortaya konulmuştur (Gündüz, 2008, s. 61-62).

Modernleşme süreciyle birlikte kadının ev dışında çalışma hayatına atılması evliliklerdeki rol paylaşımını çok fazla değiştirmemiş, dışarda çalışan kadın aynı zamanda evdeki rollerini de devam ettirmek durumunda kalmıştır. Artık anne sadece ev işlerini ve çocuklarının bakımını üstlenen biri olmaktan ziyade, o hem ev içerisinde hem de evin dışında görevler üstlenen çok işlevli bir aktör durumundadır. (Can, 2014, s.75). Bu durumda istihdama dâhil olan kadınlar için “işyeri birinci vardiya ev ise ikinci vardiya”nın gerçekleştiği ve her iki alanda kadının aktif iş ve hizmet ürettiği çalışma mekânlarıdır (Hochschild ve Machung, 2012: 4). Böylece eşler arasında ikinci vardiya daha çok kadınlar için söz konusu olmaktadır (Vaananen, vd., 2004). TÜİK’in 2014-2015 Zaman Kullanım Araştırması’na göre, çalışma durumu ve cinsiyete göre incelendiğinde; hane halkı ve aile bakımına, çalışan kadınların günde ortalama 3 saat 31 dakika, çalışan erkeklerin ise 46 dakika ayırdığı görülmüştür. Sosyal izolasyon sürecinde de bu durumun değişmediği, evin her türlü iş yoğunluğunun kadının üzerinde olduğu karikatürlerde yansıtılmıştır.

Araştırmada üzerinde çalışılan karikatürlerin dikkat çektiği diğer bir sorun kadına karşı şiddettir. Kadına karşı şiddet, kadın ile erkek arasındaki eşitsiz güç ilişkilerine dayanan ve nerede gerçekleştirildiği fark etmeksizin kadınların zarar görmesiyle ve temel insan haklarının ihlal edilmesiyle sonuçlanan önemli bir sosyal sorundur (Özateş Gelmez, 2018, s.202). Ulusal-uluslar arası bir çok tanım yapılmakla birlikte 2014 yılında yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesine göre kadına karşı şiddet, “kadının maruz kaldığı insan hakkı ihlali ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığı olup, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsin, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere,

kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet” olarak tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddet tüm toplumlarda olduğu gibi Türkiye’de de temel bir sosyal problemdir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2014 yılında yapılan bir araştırmada, hayatının belirli bir döneminde fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadınların oranı %36 dır.

Kadına karşı şiddetin en uç boyutu olan kadın cinayetleri de her türlü ağırlaştırılmış kanuni düzenlemelere rağmen önlenememekte, cinayetler, çoğunlukla kadın için en güvenli ve kadının değerli kılındığı bir yer olan ev (aile) içinde, *toplumun, geleneğin ve kültürel kodların, koruma ve kollama görevi verdiği, kadının sevgi bağı ile bağlandığı erkekler* tarafından gerçekleştirilmektedir. “Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu” na göre 2019 yılında Türkiye’de 474 kadın öldürüldü. İçişleri Bakanlığı’nın yaptığı açıklamaya göre; Covid-19 sosyal izolasyon sürecinde 11 Mart 2020 tarihinden önceki ve sonraki 70 günlük dönemde, polis/jandarma sorumluluk bölgesinde meydana gelen aile içi ve kadına karşı şiddet olayları ve müracaatları mukayese edildiğinde, geçen yıla oranla olaylarda yüzde 7’lik, hayatını kaybeden kadın sayılarında ise yüzde 31’lik azalma görülmüştür (<https://www.icisleri.gov.tr>).

Çeviker’e (1997, s. 24) göre karikatür “İnsanı hüngür hüngür güldürme sanatıdır”. Bir sağlık problemi olan Covid-19 pandemisinin neden olduğu sosyal izolasyon sürecinde ev hallerine odaklanan karikatürler, tebessüm ettirenken düşündürmüş, toplumun bilinçlenmesi ve farkındalık oluşturulmasına katkı sağlamış, ailede yaşanan sorunları etkili bir şekilde yansıtmıştır.

KAYNAKÇA

- Aksaray G., Güleç G., Fidan T., Altınöz A.E., Eşsizozlu A., Yazıcıoğlu, E. (2018). *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. G. Aksaray (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Barthes R.(2012). *Göstergebilimsel Serüven*. M. Rifat, S. Rifat (Çev.), İstanbul: YKY
- Barthes R. (2013). *Dilin çalışma sesi*. A. Ece, N.K. Sevil, E. Gökteke (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi.
- Barthes, R. (2017). *Görüntünün retoriği, sanat ve müzik*. 2. Baskı. A. Koş. Ö. Albayrak (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beck U. (1992) *Risk Society, towards a new modernity*. London: SAGE Publiciation. Originally published as *Risikogese/Ischcift: Au/ dem Weg in eine andere Moderne* © Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, 1986
- Bergson, H. (2006). *Gülme: Komiğin anlamı üstüne deneme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bircan, U. (2015). Roland Barthes ve göstergebilim. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 13(26) s.17-41

https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/ozeny/114829/ROLAND_BARTHES_VE_GOSTERGEBILIM.pdf

Bozkurt, V. (2020). Salgının belirsizliği huzursuzluğu artırdı. <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sibel-bagci-uzun/salginin-belirsizligi-huzursuzlugu-artirdi-41501744>

Budak, H. Küçükşen, K. (2018). Türkiye'nin sosyal transformasyon sürecinde “y” kuşağının toplumsal cinsiyet rolü tutumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(66), s.561-576

Can. İ. (2014). Moderniteden postmoderniteye ailenin ontolojisi ya da modern çekirdek aile çerezleşiyor mu? M. Aydın (Ed). *Aile Sosyolojisi Yazıları* içinde, s.51-80, İstanbul: Açılım

Çelik, H. Ekşi, H. (2013). Söylem analizi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 27 (27). s.99-117. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maruaeabd/issue/365/2517>

Çeviker, T. (1997). *Karikatür üzerine yazılar*. İstanbul: İris Yayıncılık

Delphy, C. (1999). *Baş düşman patriyarkinin ekonomi politiği*. L. Aykent Tunçman (Çev.), İstanbul: Saf Yayıncılık

Dikeçligil, B. (2012). Aileye dair kabullerin ezber bozumu. *Muhafazakar Düşünce Dergisi - medeniyetin temel kurumu aile*, 8(31), s.21-52.

Ecevit, Y. (2011)

Fırat, T.E. (2018). *Postmodern çağda temsil krizi ve mizahın dönüşümü- Siyasal caps kültürünün analizi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Fiske, J. (2003). *İletişim çalışmalarına giriş*. 2. Baskı. S. İrvan (Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Fleming, Thomas (1990 October). The facts of life, chronicles, Vol. 14, No: 10, p.12-15.

Güleç, V. (2018). Aile içi ilişkilerinin sosyal medyayla çöküşü. *e-Journal of New Media* 2(2) s.105-120 ,

Gündüz, U. (2008). *The value of household production and its interactions with the market sector: The case of Turkey*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hochschild, A. ve Machung, A. (2012). *The second shift: Working parents and the revolution at Home*. New York: Viking.

Kurultay, B.A., Peksevgen S.B.(2015). Reklamlarda karikatür kullanımı. Piyale örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, c.40, s.153-174

- Ökten S. (2020). Bu tecrit mecburiyeti bize evi aileyi hatırlattı. <http://www.lacivertdergi.com/dosya/2020/05/15/bu-tecrit-mecburiyeti-bize-evi-aileyi-hatirlatti>
- Özateş Gelmez, S. Vd. (2016) . Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının sonucu olarak kadına karşı şiddet. *Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları (içinde)*, s.195-216. A. Altunoğlu (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Özer, A. (1994). *İletişimin çizgi dili karikatür*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Özgül, i.E. (2014) *Evlilik ve aile terapisi*.3. Baskı. Ankara: Nobel
- Punch, K. F. (2014). *Sosyal araştırmalara giriş*. 3. Baskı. D. Bayrak, H.B. Arslan, Z. Akyüz (Çev.), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rifat, M. (2009). *Göstergebilimin abc'si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Ross, S. (1974). Caricature. *The Monist*, 58(2), p. 285-293.
- Sayar, K. (30 Ekim 2017). *Bir evi yuva yapan nedir?* <http://www.gercek hayat.com.tr/yazarlar/bir-evi-yuva-yapan-nedir/>
- Sivas, A. (2012). Göstergebilim ve sinema ilişkisi üzerin bir deneme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), s.527-538.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Tekiner, H.(2010). Karikatürlerde eczacılık. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 12(1),s.133-150
- Vaananen, A.; Kevin, M. V., Mursula, L. A., Pentti, I., Kivimoski, M., ve Vahtera, L. (2004). The Double Burden of and Negative Spillover Between Paid and Domestic Work: Associations With Health Among Men and Women. *Women and Health*, 40(3), 1-18. https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1300/J013v40n03_01?needAccess=true
- Van, Dijk, T. A. (2002). The interdisciplinary study of news as discourse. K. B. Jensen ve N. W.Jankowski (Ed.), A handbook of qualitative methodologies for mass communication research içinde (ss. 108-120). Londra-New York: Routledge. <http://www.discourses.org/OldArticles/The%20interdisciplinary%20study%20of%20news%20as%20discourse.pdf>
- Yaylagül, Ö. (2015). *Göstergebilim ve dilbilim*. Ankara: Hece Yayınları.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları

İnternet Kaynakları

Karikatür 1. <https://www.pinterest.de/pin/383228249546576280/visual-search/>

Karikatür 2. <https://www.facebook.com/124377177725692/photos/pb.124377177725692.-2207520000..1576036662559729/?type=3&theater>

Karikatür 3. <https://www.facebook.com/124377177725692/photos/pb.124377177725692.-2207520000..1570374606459268/?type=3&theater>

Karikatür 4.

<https://www.facebook.com/686916501451251/photos/a.692945304181704/1729060413903516/?type=3&theater>

Karikatür 5.

https://www.google.com/search?q=karantina+karikat%C3%BCrleri&sxsrf=ALeKk02Tu5o2XnnFbDXz9rT9uQaHOMbhuA:1589279032637&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwitrMHhja7pAhVO06YKHf3-C9gQ_AUoAXoECAsQAw&biw=1536&bih=731#imgcr=86k6kset_irxv

Karikatür 6. <https://acikradyo.com.tr/haftanin-karikaturleri/haftanin-karikaturleri-13-nisan-2020>

Karikatür 7. <https://twitter.com/mehmetsenocak/status/1241686712386048001>

Karikatür 8.

<https://www.facebook.com/photo?fbid=1337698986414254&set=a.828740230643468>

Karikatür 9. https://dl-mail.ymail.com/ws/download/mailboxes/@.id==VjN-17-NFek_v1sJnE7ZhgbdBu_uSnI8WWGI1sktiELPyXpGto5cMQGP0D7KbjrkBXeO_tmbZU_QP6bd5QzJLzvu9w/messages/@.id==ABsbrZk099flXrj8iwttyBnjNUE/content/parts/@.id==5/raw?appid=YMailNorrin&ymreqid=d1825611-b9f4-d67e-1c91-b00002018500&token=zitEzqOML3j84e6ealFTT5U7-km5qEQF52lp7AcCuBYO9zmOT-jC0NQWHq5J6KH1JeiO3BhsZRVkm81gpfrzHJq3oAFRzRh-PCqJEA6OxGc6y0cZDZK87O4GU8LnZAz6

Karikatür 10.

https://www.google.com/search?q=Can+Baytak+Karikat%C3%BCr+ailede+%C5%9Fiddet+artt%C4%B1&sxsrf=ALeKk01hcPgJTG21m2yNgeyJF9HnV960oQ:1591125129076&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwiGgvKA6-PpAhVEyxoKHUaYDMwQ_AUoAXoECAsQAw&biw=1536&bih=731#imgcr=gYWWj5NwVeDQmM